

Daria Ławrynow

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, Polska

ORCID 0000-0002-6064-353X

Frazemy (zapożyczone jednostki wielowyrazowe) w języku radzieckiej prasy polskojęzycznej (przykłady na materiale „Głosu Radzieckiego” z 1939 r.)

Słowa kluczowe: frazemy, radziecki język polski, radziecka prasa polskojęzyczna, zapożyczenia językowe

Keywords: phrasemes, Soviet Polish language, Soviet Polish press, loanword

W artykule zostaną omówione wybrane przykłady frazemów – jednostek wielowyrazowych przeniesionych z języków ukraińskiego i rosyjskiego do radzieckiej polszczyzny prasowej. Materiał badawczy wyekscerpowano z trzech wybranych numerów gazety codziennej „Głos Radziecki” z 1939 r. (nr 2 ze stycznia, nr 100 z maja i nr 187 z sierpnia). Analizowane źródła pochodzą z zasobów Pracowni Polszczyzny Kresowej. Zostały pozyskane w ramach grantu NPRH 11H 11 005880 „Język polski w prasie i innych źródłach pisanych w początkach sowietyzacji Ukrainy (lata 20. i 30. XX wieku)”, realizowanego w latach 2012–2016, a następnie opracowane cyfrowo (OCR) za pomocą oprogramowania Abby Fine Reader (Dzięgiel (red.) 2016a, Dzięgiel i in. 2016: 15–17). Uzyskany materiał językowy porównano z polskimi, ukraińskimi i rosyjskimi danymi słownikowymi oraz źródłowymi (z książek, gazet, tekstów internetowych), odzwierciedlającymi przykłady użycia. W badaniach tego typu trzeba też pamiętać o oddzieleniu elementów zachowanych w polszczyźnie kresowej – stanowiących archaizmy – od jednostek, będących efektem zapożyczenia (por. Dzięgiel 2003: 139–140, Sicińska 2021: 60, 64–67). Wymaga to więc sięgnięcia również do źródeł oraz opracowań odnoszących się do języka okresu Rzeczypospolitej Obojga Narodów czy czasów zaborów.

Do analizy jednostek wykorzystano następujące słowniki: wersje elektroniczne *Słownika polszczyzny XVI wieku* (SPXVI 1966), *Słownika języka polskiego XVII i XVIII wieku* (ESXVII), *Słownika pojęciowego języka staropolskiego* (SPJS), *Słownika staropolskiego* (SStp), *Słownika wileńskiego* (SWil 1861), *Słownika warszawskiego* (SW, 1900–1927),

Słownika języka polskiego pod red. Witolda Doroszewskiego (SJP Dor 1958–1969), *Słownika języka polskiego PWN* (SJP PWN, 2005), *Wielkiego słownika języka polskiego PAN* (WSJP PAN, 2007), *Słownika frazeologicznego języka polskiego* Stanisława Skorupki (SFJP 1967), *Wielkiego słownika frazeologicznego* Renardy Lebdy (WSF 2009) oraz *Słownika mówionej polszczyzny północnokresowej* (Grek-Pabisowa i in. (red.) 2017). Wykorzystano również korpusy: *Elektroniczny Korpus Tekstów Polskich XVII i XVIII w. (do 1772 r.)* (EKTPXVII–XVIII), *Korpus tekstów polskich z lat 1830–1918* (Korpus 1830–1918) i *Narodowy Korpus Języka Polskiego* (NKJP). Spośród słowników języka ukraińskiego sięgnięto po: *Slovnnyk ukrayins'koyi movy* pod red. I.K. Bilodida (SUM 1970–1980), *Frazeolohichnyy slovnnyk ukrayins'koyi movy* (FSUM 1993), *Praktychnyy slovnnyk synonimiv ukrayins'koyi movy*, red. S. Karavans'kyy (PSSUM 1993), *Slovnnyk frazeolohizmiv ukrayins'koyi movy* V.O. Vynnyka (SFUM, 2003), *Slovnnyk synonimiv ukrayins'koyi movy* pod red. O. Vusyka (SSUM 2012), a także *Rosyjs'ko-ukrayins'kyy frazeolohichnyy slovnnyk* (RUFSS 1928) i *Ukrayins'ko-pol's'kyy, pol's'ko-ukrayins'kyy slovnnyk* (Yurkovs'kyy i Nazaruk (red.) 2003). Wśród słowników języka rosyjskiego wykorzystano *Tolkovyy slovar' Ushakova* (TSU 1935–1940), *Tolkovyy slovar' Ozhegova* (TSO 1949), elektroniczny *Slovar' mnogih vyrazheniy* (SMV 2014). Oprócz tego wykorzystano *Słownik rosyjsko-polski* (Dworecki (red.) 1949) i *Nastol'nyy pol'sko-russkiy slovar'* (Stypuła, Kovaleva (red.) 1974). Przykłady z ukraińskich słowników podają za SUM 1970–1980, a przykłady rosyjskie – zazwyczaj za TSU 1935–1940, ponieważ jest on chronologicznie bliższy badanym tekstom. Przykłady wykorzystania innego źródła zostały podane w nawiasie, a tłumaczenia przykładów obcojęzycznych – w przypisach.

Analizowany materiał dostarcza licznych przykładów różnorodnych jednostek zapożyczonych, które wymagają uporządkowania. W niniejszym artykule skoncentrowano się jedynie na jednostkach wielowyrazowych, które zakwalifikowano jako frazemy. Jako frazem należy rozumieć

względnie trwałą formę językową, która w danej sytuacji stała się – niezależnie od swych cech strukturalnych i semantycznych – przyjętym (nierzadko jedynym) sposobem wyrażania danego potencjału treściowego” (Chlebda 2001: 336) i „miał być jedynym terminem nadrzędnym (hiperonimem) dla ogromnego obszaru różnorodnych formalnie, znaczeniowo, gatunkowo i funkcjonalnie ciągów wyrazowych, które frazeologia standardowa próbowała traktować analitycznie, rozdzielnie (a więc oddzielając od siebie np. idiomy, terminy złożone, formuły etykietalne, przysłowia, skrzydlate słowa, zwroty werbo-nominalne, slogany, napisy miejskie, adresatywy etc. [...] (Chlebda 2020: 40).

Na problemy z klasyfikacją jednostek zapożyczonych i rozbieżne stanowiska badawcze w tej kwestii zwracała uwagę Tatiana Kołodyńska (2010: 289–290). Bogdan Walczak również był autorem prac o charakterze metodologicznym dotyczących badań nad zapożyczeniami (2000, 2006), ponadto analizował pożyczki w obrębie spokrewnionych języków słowiańskich (np. 1999, 2010). Natomiast polsko-ukraińskimi związkami językowymi już od lat 60. zajmował się Michał Łesiów (Lesiv 1965: 277–279, Łesiów 1989: 41–52, 2003: 11–23). Anna Kostecka-Sadowa analizowała pożyczki

wschodniosłowiańskie w polskich gwarach (2015, 2016a: 23–40, 2016b: 35–56, 2017: 79–92), Ewa Dzięgiel poświęciła sporo miejsca oddziaływaniu języka ukraińskiego na mowę polskich mieszkańców dzisiejszej Ukrainy oraz na kwestię dwujęzyczności w tej społeczności (2001, 2003, 2007: 25–33, 2020: 245–260), rusycyzmy badała zaś Halina Karaś (1996, 2008: 297–349). O zapożyczeniach w obszarze frazeologii pisali m.in. Stanisław Staszewski (1985: 215–218), Maciej Rak (2010: 105–112) czy Magdalena Grupa-Dolińska (2019: 249–258), a o kalkach w obrębie kolokacji – Sergiej Skorwid (2021: 199–208). Natomiast jednostki wielowyrazowe zaklasyfikowane jako frazemy opisywali Jolanta Mędelka i Marek Marszałek (Marszałek 2015: 433–445; Mędelka, Marszałek 2019: 91–102, 2020a: 1–25, 2020b: 913–931, 2022: 48–61) czy Tamara Graczykowska (2016a: 57–70). Ponadto zapożyczenia rosyjskie i sowieckie w języku prasy polskojęzycznej badały m.in. Joanna Joachimiak-Prażanowska (2011: 107–127, 2015: 11–23) i Tamara Graczykowska (np. 2015a: 27–33, 2015b: 823–840, 2016b: 232–262, 2018, 2019: 35–49, 2021: 155–165).

Wśród prac o samym czasopiśmiennictwie radzieckim okresu międzywojennego można wymienić monografie (Dzięgiel i in., 2016; Graczykowska, 2018), prace Andrzeja Ślisa (1968) oraz Krystyny Sierockiej (1963), a także artykuły: Jarosława Daszkiewicza (1966: 84–137), Jerzego Myślińskiego (1972: 97–116), Ewy Dzięgiel (np. 2016b: 206–231, 2016c: 108–118, 2017: 51–62). Kilka uwag dotyczących rosyjskich i ukraińskich wpływów na język „Głosu Radzieckiego” zawiera też wspomniana monografia o prasie polskojęzycznej w ZSRR (Dzięgiel i in. 2016: 267–268).

Niniejszy artykuł stanowi zatem pierwszą próbę wyodrębnienia i omówienia przykładów frazemów wyekscerpowanych z „Głosu Radzieckiego”. Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę wyekscerpowanych jednostek badanie ma charakter jakościowy, a nie ilościowy. Omawiane frazemy zostaną podane w porządku alfabetycznym wraz ze stosownym objaśnieniem i komentarzem, zrezygnowano natomiast z dodatkowego podziału tematycznego.

* * *

W latach 20. i 30. XX w. to prasa stanowiła główny środek masowego przekazu w ZSRR. W związku z niepiśmiennością sporych grup chłopów i robotników organizowano akcje głośnego czytania artykułów, aby dotrzeć z przekazem propagandowym do jak najszerszych mas ludności. Wydawano także wiele tytułów w językach mniejszości narodowych zamieszkujących poszczególne republiki. Jednym z nich był dziennik „Głos Radziecki”, który wyewoluował w 1935 r. z „Sierpa” – najpopularniejszego i mającego ogólnoukraiński zasięg polskojęzycznego periodyku (wydawanego w Kijowie od 1922 r.). Ukazywał się on do 1941 r. i był również wydawany w Kijowie. Każdy numer liczył jedynie 4 strony (Dzięgiel i in. 2016: 102, 259). Miał charakter informacyjno-propagandowy i był skierowany do mniejszości polskiej zamieszkującej radziecką Ukrainę. Jego redaktorem w latach 1939–1940 był Stanisław Gruszkiewicz, a teksty podpisywały osoby zarówno o polskich, jak i rosyjskobrzmiących nazwiskach (np. Siewierow). Na treść składały się artykuły i reportaże, a także treści oficjalne, urzędowe (Dzięgiel i in. 2016: 259–261). Wiele tekstów stanowiły przedruki z prasy

rosyjskojęzycznej i materiały tłumaczone z rosyjskiego, co nie mogło pozostawać bez wpływu na język gazety.

Należy również krótko wspomnieć o samej specyfice języka mniejszości polskiej w USRR. Miejskowa polszczyzna kresowa rozwijała się w warunkach peryferycznych, a wpływ nań ukraińszczyzny miał charakter adstratowy i substratowy (Dzięgiel 2003: 139, Sicińska 2020: 238–239). W przypadku rosyjskiego, szczególnie w jego radzieckiej odmianie (obecność sowietyzmów), można natomiast mówić o oddziaływaniu języka narzuconego, z którego przenikała cała oficjalna terminologia – głównie przez prasę czy komunikaty o charakterze oficjalnym (uchwały, odczyty). W latach 1923–1932 prowadzono politykę tzw. korenizacji, w ramach której m.in. miejscowe języki (w tym język polski) uzyskiwały oficjalny status w urzędach, oświacie, kulturze. Służyło to propagowaniu idei socjalistycznych oraz umacnianiu władzy w poszczególnych regionach (Lazarowych 2013, Makarowa 2015: 380). Jednakże sytuacja zmienia się w 1935 r. wraz z likwidacją tzw. polskiego rejonu marchlewskiego, który miał status autonomiczny. Polszczyzna zostaje wycofana z oświaty i administracji, a język rosyjski – tak jak na pozostałych terenach radzieckich – staje się dominujący (Makarowa 2015: 381–383). Od tego momentu miał on pełnić funkcję spajającą dla całego obszaru ZSRR. „Głos Radziecki” odzwierciedla te tendencje: z jednej strony mamy więc wcześniejsze wpływy ukraińskie, a z drugiej – napór języka rosyjskiego. Niektóre zapożyczenia pochodziły jednocześnie z obu języków, co mogło wynikać zarówno z ich stopnia wzajemnego pokrewieństwa, jak i z wieloletniej – co najmniej od XVII w. – rusyfikacji Ukrainy, oficjalnego wypierania języka narodowego (szerzej na ten temat: Holota, Buket (red.) 2011).

Wśród jednostek wielowyrazowych wyodrębniono następujące frazemy pochodzące z języków ukraińskiego i/lub rosyjskiego:

bale kostjumowane – ‘bale kostiumowe’: „W klubach, domach kultury, instytucjach, uczelniach wyższych zostały urządzone choinki, koncerty, bale kostjumowane” (GR, 1939/2, s. 3); ukr. *костюмований бал* (*вечір, карнавал*), ros. *костюмированный бал* (TSU 1935–1940). Współczesna polska forma brzmi *kostiumowy*, jednakże w XIX w. forma *kostiumowany* również była w użyciu, por. Umińska-Tytoń 2011: 193, 219, 227). Połączenie to notuje SW (t. 2, 1900: 491). W słowniku pod redakcją Doroszewskiego: *kostiumować* – ‘przebierać w jakiś kostium’ (SJPDor 1958–1969). Brak w elektronicznych korpusach XVI, XVII i XVIII, XIX w., brak w SWił, SW, WSJP PAN.

cenne przypuszczenia – ‘uzasadnione // istotne przypuszczenia, hipoteza’: „Należy również wziąć pod uwagę, że oprócz górnych małodebitowych horyzontów, które są rozpowszechnione w Romnach, jest dość cennych przypuszczeń znalezienia bardziej głębokich naftonośnych horyzontów w węglowych” (GR 1939/2, s. 3). W języku ukraińskim oprócz znaczenia pokrywającego się ze znaczeniem polskim (‘domysł’, ‘hipoteza’, SJPDor 1958–1969, SWił 1861) oznacza możliwość czegoś; drugie znaczenie to ‘hipoteza naukowa’ (SUM 1970–1980). Nie odnotowano tego typu kolokacji w polskich i ukraińskich słownikach frazeologicznych, jednakże w tekstach ukraińskich sporadycznie występują połączenia *цінне // цінні припущення*, por. np. „[...] ґрунтовніші

дослідження дозволять виробити цінні припущення і висновки стосовно специфічних рис мовних картин світу українців та англійців”¹ (Boychuk V.M., Boychuk M.V. 2021: 14).

dni wyjściowe – ‘dni wolne od pracy’: „Z pomocą towarzyszących, studującym historię partii, przy gabinecie partyjnym codziennie (w tej liczbie również w dni wyjściowe) udzielane są konsultacje” (GR 1939/2, s. 3); W *Słowniku mówionej polszczyzny północnokresowej wychodnoej // wychadnoej* – ‘dzień wolny od pracy’, por. Grek-Pabisowa i in. (red.) 2017: 1286). Ros. *выходной день*, lmn. *выходные дни*, ukr. *вихідний день*, lmn. *вихідні дні* (SSUM 2012: 136–137). Pełni funkcję przysłówka, zatem stanowi jedną jednostkę leksykalną. Graczykowska klasyfikuje też jako frazem (Graczykowska 2016a: 60). *Wyjściowy* nie występuje w polskich słownikach w takim połączeniu wyrazowym.

gosudarstwienne ubezpieczenie socjalne – ‘państwowe ubezpieczenie społeczne’: „W fabryce miał miejsce szereg wypadków nadużyć z wypłacaniem pieniędzy z funduszy gosudarstwiennego ubezpieczenia socjalnego” (GR 1939/2, s. 1). Ukr. *соціальне страхування*, ros. *государственное социальное страхование*. W *Słowniku mówionej polszczyzny północnokresowej* hasło *socubezpieczenia* ‘instytucja ubezpieczenia socjalnego’ i *gosudarstwo // hosudarstwo* ‘państwo’ (por. Grek-Pabisowa i in. (red.) 2017: 1046, 326). W SJPdor *socjalny* ‘1. dotyczący społeczeństwa; społeczny, towarzyski’, ‘2. mający na celu zaspokojenie potrzeb materialnych i kulturalnych członków społeczeństwa’ (SJPdor 1958–1969), w SJP PWN ‘socjalny’ ‘1. dotyczący społeczeństwa, 2. związany z zaspokojeniem potrzeb materialnych i bytowych członków społeczeństwa’ (SJP PWN 2005). Hasło notowane również w SWil w takim znaczeniu. W *Wielkim słowniku frazeologicznym* połączenie *ubezpieczenia społeczne* (WSF, 2009: 438).

jak prawidło – ‘z reguły’: „Drugorocznik [...] Jak prawidło, źle się zachowuje na lekcjach” (GR 1939/187, s. 1). Ros. *как правило*, ukr. *як правило*. Jednostka nie notowana w polskich słownikach. *Prawidło // Prawiło* odnotowały SPXVI i ESJXPXVII–XVIII (‘odsyłacz // wariant’, SPXVI, 1966, ESJXPXVII–XVIII), w SW *Prawidło* ‘3. przen. przepis ogólny oparty na pewnej zasadzie, reguła, maksyma, formuła, zasada’ (SW, t. 4, 1908: 978), w SWil ‘4. maksyma moralna, przepis, zasada podług której co odbywać się powinno’ (SWil 1861), w SJPdor ‘przepis, zasada, norma’ (SJPdor 1958–1969). Występuje też w *Korpusie tekstów polskich z lat 1830–1918*.

konieczna uwaga – ‘obowiązek, pilna potrzeba’: „Charakterystycznym jest, że do telegrafu nadeszło 4000 telegramów z konieczną uwagą dostarczyć je adresatom do godziny 12-ej nocy 31 grudnia roku 1938” (GR 1939/2, s. 4). Język ukraiński notuje

¹ „[...] bardziej gruntowne badania pozwalają sformułować istotne hipotezy i wnioski dotyczące specyficznych cech językowych obrazów świata Ukraińców i Anglików” (wszystkie cytaty w tłumaczeniu własnym).

jedynie synonimiczne kolokacje *Конечна потреба – крайня необхідність* (od *конечный*) oraz *Конче потрібний* – ‘обов’язковий, неодмінний’ (SUM, 1970–1980), natomiast w języku rosyjskim funkcjonuje połączenie *необходимое внимание*, a *Słownik rosyjsko-polski* Dworeckiego podaje znaczenia: *необходимый* ‘konieczny’ i *внимание* ‘uwaga’ (Dworecki (red.) 1949: 373, 76). W SWil *konieczny* ‘1. od końca, końcowy, ostatni, ostateczny, 2. nieuchronny, nieodbity’ (SWil 1861), w SW ‘2. nieodzowny, niezbędny, nieuchronny, nieunikniony, nieodbity, musowy, nagłący, pilny: konieczne obowiązki, konieczna potrzeba’ (SW, t. 2, 1902: 441), w SJPDoR ‘bezwzględnie potrzebny’ (SJPDoR 1958–1969). *Konieczny obowiązek; warunek* w (SFJP, t. 1, 1967: 341). Może to więc być kontaminacja kilku jednostek z obu języków.

linja siuzetowa – ‘oś fabularna’: „Oto schematycznie centralna linja, fabuła powieści «Mikołaj Szczors». Ale, gdyby akcja rozwijała się tylko dookoła tej linji siuzetowej [...]” (GR 1939/187, s. 4). Ukr. *сюжетна лінія* (por. hasło *лінія* w SUM 1970–1980), ros. *сюжетная линия* (por. Rusova 2004). Budowa słowotwórcza została tu ponadto zaadaptowana do polskiej normy słowotwórczej (formant *-owy* zamiast *-ny*, rzeczownik przed przymiotnikiem w kolokacji). Brak w słownikach i korpusach. Termin *sjuzet* pojawia się natomiast w polskojęzycznych artykułach dotyczących rosyjskiego strukturalizmu (por. np. Brzostowska-Tereszkiewicz 2010: 5–20, Tiupa 2021: 370–384).

na dziwo – ‘o dziwo, wyjątkowo’: „Skorzystawszy z na dziwo ciepłego i słonecznego dnia, w demonstracji wzięli udział uczniowie moskiewscy” (GR 1939/100, s. 3). Ukr. *на диво* – ‘cudownie, nadzwyczajnie’, ‘wbrew oczekiwaniom’ (SFUM 2003: 199). Por. też hasła *Редкість – рідкісна річ; рідкощі. На редкість – на диво, Удивление – здивування; диво; дивина; дивовижа. На удивление – на диво* (RUF 1928: 66, 78). Połączenie nienotowane w słownikach i korpusach języka polskiego.

na temat o – ‘na temat (kogo // czego)’: „Rozmowa toczyła się na temat o najlepszych plodozmianach” (GR 1939/187, s. 1). Konstrukcja analogiczna do ukr. typu „Промови на тему про необхідність наступати”² (Dobrzans’kyj, Staryk, 2008: 404) i ros. „[...] пресс-конференция «Об итогах работы [...]»” („Proizvodstvenno-izdatel’skoye respublikanskoye unitarnoye predpriyatiye «Dom pressy», 21 grudnia 2022), „[...] совещание на тему «Об итогах работы [...]»”³ („АО «Uralplemstentr», 20 grudnia 2022). Wprowadzono tu zbędny przyimek „o”, natomiast zachowano pol. odmianę charakterystyczną dla połączeń z tym przyimkiem. W *Słowniku frazeologicznym języka polskiego* hasło *Temat: o kim? o czym?; jaki? czego? o kim? o czym?* (SFJP, t. 2, 1968: 356). Połączenie nienotowane w słownikach i korpusach języka polskiego.

nieunawadniany rejon – ‘obszar (grunt [?]) nienawodniony’: „Drugi wielki sukces – zakrzewienie zasiewów bawełnicy w tak zwanych nowych, nieunawadnianych rejonach gdzie obecnie zasiewa się ponad 500 tysięcy ha” (GR 1939/187, s. 3). Zwraca uwagę

² „[...] konferencja prasowa «O rezultatach pracy [...]»”.

³ „[...] obrady na temat «O rezultatach pracy [...]»”.

łączna pisownia oraz budowa słowotwórcza (interfiks -u-) – zamiast popr. pol. ‘nie nawadnianych’. Możliwe kolokacje: ukr. *зневоднений* + toponim lub *грунт: неудобрений грунт // фон*; ros. *обезвоженный участок // слой // район // поселек* + toponim (por. w źródłach, np. Kramar’ov 2013: 175–176, Lokhov, Miskevich, 2019: 57). Być może zatem doszło tu do kontaminacji ros. *неунавоженный* i ukr. *неудобрений* i zaadaptowania tego typu hybrydy do polszczyzny. W języku ukraińskim funkcjonują też rzeczownik *зневоднений* oraz czasownik *обезводнювати*, a w ros. – rzeczownik *неунавоженный* i *обезвоженный*, jak również ukr. czasowniki *удобрювати (вдобрювати), удобрити (вдобрити)*, ‘Вносити в ґрунт, водоймище добрива [...]’⁴, (SUM 1970–1980). Połączenie i hasła *nieunawadniany // nieunawodniony* nienotowane w polskich słownikach i korpusach.

Plac Krasny – ‘Plac Czerwony’: „Rewja pierwszomajowa na Placu Krasnym” (GR 1939/100, s. 3). Co prawda sam przymiotnik ‘krasny’ w znaczeniu ‘piękny’, ‘urodzivny’ jest znany staropolszczyźnie (por. SPXVI 1966, SStp, Dziegiel 2016b: 206–207, 211), jednakże tu mamy dosłowne przeniesienie rosyjskiego toponimu *Красная площадь*.

przewlekły skok – ‘skok z opóźnieniem otwarcia spadochronu’: „Mistrz sportu spadochroniarskiego tow. Fiodorowski dokonał przewlekłego skoku” (GR 1939/187, s. 1). Tu najprawdopodobniej przeniesiono na grunt języka polskiego ukraińską kolokację *Затяжний стрибок* – ‘стрибок з великої висоти з довгою затримкою розкриття парашута’⁵ (SUM 1970–1980). Co ciekawe, słownik ukraińsko-polski pod red. M. Yurkovs’kuu i V. Nazaruka notuje hasło *Затяжний* – ‘2. przewlekły (o chorobie)’ (Yurkovs’kuu, Nazaruk (red.) 2003: 120). W języku rosyjskim także dopuszczalna kolokacja *Затяжной прыжок*, por. *Прыжок затяжной* – ‘прыжок с задержкой раскрытия ранца парашюта. Сопровождается свободным падением’⁶ (*Slovar’ parashutnyh terminov*). W SWil *przewlekły* – ‘2. przeciągły’ (SWil 1861), w słowniku pod redakcją Doroszewskiego *przewlec-przewlekać* – ‘3. spowodować zwłokę, opóźnić coś’ (SJPDor 1958–1969).

Tajna wieczerza – ‘«Ostatnia wieczerza»’: „Leonardo przystępuje do obrazu «Tajna wieczerza»” (GR 1939/100, s. 4). Ros. «Тайная вечеря», ukr. «Таємна вечеря». Słowniki nie notują w takim znaczeniu, w języku polskim funkcjonuje jedyna nazwa tego obrazu – *Ostatnia wieczerza* (*Encyklopedia PWN*).

tak i – ‘jednak’: „Mechanicznego pieca dotychczas nie wykorzystuje się, chociaż wydano na niego około 5.000 rb., lecz tak i nie doprowadzono tej sprawy do końca” (GR 1939/2, s. 3). W *Słowniku mówionej polszczyzny północnokresowej: Tak i* ‘w ten sposób, wobec tego, więc’; Grek-Pabisowa i in., 2017: 1150). Notowane w SUM z opisem: ‘3. [...] Уживається перед заперечувальною часткою «не» для посилення

⁴ „Wprowadzać do gleby, zbiornika wodnego nawozy [...]”.

⁵ „skok z dużej wysokości z długim opóźnieniem otwarcia spadochronu”.

⁶ „skok z opóźnieniem otwarcia spadochronu. Towarzyszy mu swobodne spadanie”.

заперечення дії. Недільський так i не прислав мені обіцяних фотографій. Певно, забув⁷ (SUM 1970–1980). Połączenie nienotowane w słownikach i korpusach. Sporadycznie w źródłach, por. np. „Tak i nie żenicie się?” (*Więzienie w Tobolsku – opowiadanie zbiega, ciąg dalszy*), 1868: 151).

улавляч дźwięków – ‘urządzenie do dźwiękowego namierzania celów’: „Szybko przed trybuną przelatują motocykliści, automobile pancerne, uławiacze dźwięków, reflektory i artylerja zenitowa” (GR 1939/100, s. 2). Por. ukr. *звукоуловлювач* ‘Прилад, за допомогою якого вловлюють шум літака, ракети, підводного човна і т. ін. та визначається напрям їх руху’⁸ (SUM, 1970–1980) i ros. *звукоулавливатель* ‘Прибор, применявшийся в первой половине XX в. для улавливания звука летящего самолета’⁹ (Yefremova 2000). *Nastol’nyu pol’sko-russkiy slovar’* notuje hasło *улавляч дźwięków* ‘звукоуловитель’, (Stypuła i Kovaleva (red.) 1974: 623). Połączenie nienotowane w słownikach i korpusach. Pojawia się również w jednym z tekstów literackich, tłumaczonych z rosyjskiego: „Kierowane przez radio z dużej odległości, czołgi nie były w stanie, pomimo najrozmaitszych odbiorników fotograficznych i uławiaczy dźwięków, rozeznacć dokładnie, gdzie tu domek a gdzie drzewko [...]. Wytężył wszystkie swoje odbiorniki i uławiacze dźwięków i nic nie złowił” (Terc 1963: 120).

w *swoją kolej* – ‘ze swej strony’: „koniecznym jest, by organizacje obwodowe [...] w swoją kolej bardziej interesowały się badaniem i poszukiwaniem ropy naftowej na terytorjum Ukrainy” (GR 1939/2, s. 3). Ukr. *У (в) свою чергу; Своєю чергою* – ‘у відповідь, із свого боку; як i інші’¹⁰ (SUM, 1970–1980), ‘так само, також’¹¹ (SFUM 2003: 762–763), ros. *в свою очередь* ‘В ответ со своей стороны’¹² (SMV 2014).

witalne oklaski – ‘powitalne oklaski’: „Witalne oklaski rozlegają się z trybun na spotkanie czerwonym jeźdźcom, na spotkanie legendarnym taczankom” (GR 1939/100, s. 1). Ukr. *вітальний* ‘Який виражає вітання; привітальний’¹³ (SUM 1970–1980), również możliwa kolokacja *вітальні оплески*, por. np. „По неможливицькому гурту злетіли рясні вітальні оплески”¹⁴ (Epik 1958: 231). Natomiast w rosyjskim występuje połączenie *поздравительные аплодисменты*. Połączenia *witalne oklaski* nie jest notowane w słownikach frazeologicznych, jedynie *powitać oklaskami* (SFJP, t. I, 1967: 586). W *Słowniku XVII–XVIII – witalny* ‘życiowy, związany z funkcjami życiowymi

⁷ „Używa się przed przeczeniem «nie» celem wzmocnienia wymowy. Nedilskij tak i nie przysłał mi obiecanych zdjęć. Pewnie zapomniał”.

⁸ „Przyrząd, za pomocą którego wykrywa się szumy generowane przez samolot, rakiety, łodzie podwodne itp. oraz określa się kierunek ich ruchu”.

⁹ „Przyrząd wykorzystywany w I poł. XX w. do wykrywania szumów generowanych przez lecący samolot”.

¹⁰ „W odpowiedzi; ze swej strony; tak, jak i inni”.

¹¹ „Tak samo, również”.

¹² „W odpowiedzi, ze swej strony”.

¹³ „Wyrażający pozdrowienia, powitalny”.

¹⁴ „W gronie biedoty rozległy się rześiste powitalne oklaski”.

organizmu' (ESXVII), w słowniku pod redakcją Doroszewskiego też '2. przest. wyrażający powitanie, powitalny' (SJPDor 1958–1969).

z *dnia* – 'od dnia, od momentu': „Niebacząc na to, iż z dnia opublikowania postanowienia upłynęło zaledwie parę dni fabryce daje się zauważyć gruntowny przełom na rzecz wzmocnienia dyscypliny pracy” (GR 1939/2, s. 2). Analogiczne do połączeń ros. *со дня...* i ukr. *З дня...* (por. *Pis'movnik*, „Spravochno-informatsionnyy portal «Gramota.ru»”).

Jak wynika z przytoczonego przeglądu dla analizowanych numerów czasopisma charakterystyczne były frazemy o wschodniosłowiańskiej (ukraińskiej i rosyjskiej) proveniencji. Ze względu na ograniczoną objętość artykułu nie omówiono tutaj innych zapożyczonych jednostek wielowyrazowych, które również pojawiały się w czasopiśmie. Mimo to niniejsza analiza rzuca światło na specyfikę polskiego języka prasowego w ZSRR – w języku tym często dochodziło do adaptacji całego połączenia wyrazowego czy dosłownego tłumaczenia obcego frazemu (np. *dni wyjściowe, przewlekły skok, w swoją kolej*), a niekiedy również do kontaminacji kilku elementów (*konieczna uwaga, nieunawadniany rejon*). Zapożyczenia te mogły mieć charakter zarówno strukturalny (np. *dni wyjściowe, jak prawidło, na dziwo, utawiacz dźwięków*), jak i semantyczny (np. *konieczna uwaga, przewlekły skok, w swoją kolej, witalne oklaski*). Wiele jednostek stanowiło kalki składniowe (*na temat o, w swoją kolej*) lub niekiedy zostało zaadaptowanych na poziomie fonetyczno-fonologicznym (*na dziwo, z dnia*). Ponadto zdarza się, że w obrębie jednego frazemu sąsiadowały ze sobą jednostki rodzime i obce zaadaptowane do polskiej normy słowotwórczej – mamy zatem do czynienia z hybrydami (*gosudarstwienne ubezpieczenie socjalne, linja siużetowa*). Jak wynika z analizy danych słownikowych oraz źródłowych, wiele jednostek pojawiało się epizodycznie, najczęściej w okresie międzywojennym i na terenie dawnych Kresów Wschodnich, nie weszły one natomiast na stałe do języka polskiego. Tymczasem w językach ukraińskim i rosyjskim stanowiły zazwyczaj trwałe formy językowe.

Rozwiązanie skrótów

EKTPXVII–XVIII – „Elektroniczny Korpus Tekstów Polskich XVII i XVIII w. (do 1772 r.)”, https://korba.edu.pl/query_corpus/ (dostęp: 11.12.2023).

ESXVII – *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, red. W. Gruszczyński, Warszawa, <https://sxvii.pl/> (dostęp: 10.08.2023).

FSUM (ФСУМ) – *Frazeologichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy*, red. V.M. Bilonozhenko i in., Kyiv 1993 [*Фразеологічний словник української мови*, уклад. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993].

GR – „Głos Radziecki” 1939/2, 100, 187.

NKJP – „Narodowy Korpus Języka Polskiego”, <http://nkjp.pl/> (dostęp: 11.12.2023).

PSSUM (ПССУМ) – *Praktychnyy slovnyk synonimiv ukrayins'koyi movy*, red. S. Karavans'kyu, Kyiv 1993, <https://textarchive.ru/c-1007412-pall.html> (dostęp: 11.12.2023): *Практичний словник синонімів української мови*, упор. С. Караванський, Київ 1993, <https://textarchive.ru/c-1007412-pall.html> (dostęp: 11.12.2023).

- RUFС (РУФС) – *Rosiys'ko-ukrayins'kyu akademichnyy slovnyk*, red. V. Pidmohyl'nyy, Y. Pluzhnyk 1928 [*Російсько-український академічний словник*, уклад. В. Підмогильний, Є. Плужник, [б.м.] 1928], https://r2u.org.ua/html/pidmohyl_pered.html (dostęp: 11.12.2023).
- SFJP – *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, red. S. Skorupka, t. I–II, Warszawa 1967–1968.
- SFUM (СФУМ) – *Slovník frazeologizmův ukrajins'koyi movy*, red. V.O. Vynnyk, Kyiv 2003 [*Словник фразеологізмів української мови*, уклад. В.О. Винник, Київ 2003].
- SJPDor – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958–1969, <http://doroszewski.pwn.pl/> (dostęp: 10.08.2023).
- SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*, red. J. Bralczyk, L. Drabik, Warszawa 2005, <https://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 10.08.2023).
- SMV (СМВ) – *Slovar' mnogih vyrazheniy*, [b.a.] 2014, [*Словарь многих выражений*, [б.а.] 2014], <http://rus-yaz.niv.ru/doc/many-expressions-dictionary/index.htm> (dostęp: 17.08.2023).
- SPJS – *Słownik pojęciowy języka staropolskiego*, B. Sieradzka-Baziur (kierownik projektu), <https://spjs.ijp.pan.pl/> (dostęp: 11.12.2023).
- SPXVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M.R. Maýenowa i in., Wrocław 1966, <http://spxvi.edu.pl/> (dostęp: 11.12.2023).
- SStp – *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, <https://pjs.ijp.pan.pl/sstp.html> (dostęp: 10.12.2023).
- SSUM (ССУМ) – *Slovník synonymův ukrajins'koyi movy*, red. O. Vusyk, Ternopil' 2012 [*Словник синонімів української мови*, уклад. О. Вусик, Тернопіль 2012].
- SUM (СУМ) – *Slovník ukrajins'koyi movy: v 11 tt.*, red. I.K. Bilodid, Kyiv 1970–1980 [*Словник української мови: в 11 тт.*, ред. І.К. Білодід, Київ 1970–1980], <http://ukrlit.org/slovník> (dostęp: 11.10.2023).
- SW – *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz i in., Warszawa 1900–1927.
- SWil – *Słownik języka polskiego*, red. A. Zdanowicz i in., Wilno 1861, <https://eswil.ijp.pan.pl/> (dostęp: 11.12.2023).
- TSO (ТСО) – *Tolkovyy slovar' Ozhegova*, red. S.I. Ozhegov, Moskva 1949 [*Толковый словарь Ожегова*, ред. С.И. Ожегов, Москва 1949], <https://dic.academic.ru/contents.nsf/ogegova/> (dostęp: 11.12.2023).
- TSU (ТСУ) – *Tolkovyy slovar' Ushakova*, red. D.N. Ushakov, Moskva 1935–1940 [*Толковый словарь Ушакова*, ред. Д.Н. Ушаков, Москва 1935–1940], <https://dic.academic.ru/contents.nsf/ushakov/> (dostęp: 11.12.2023).
- WSF – *Wielki słownik frazeologiczny*, red. R. Lebda, Kraków 2009.
- WSJP PAN – *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, Kraków 2007–, <https://wsjp.pl/> (dostęp: 11.12.2023).

Bibliografia

- 14 dekabrya 2022 godasostoyalos' soveshchaniye na temu «Ob itogakh raboty otrasli zhivotnovodstva za 9 mesyatsev 2022 goda izadachi na predstoyashchiy period» s uchastiyem rukovoditeley i spetsialistov sel'skokhozyaystvennykh organizatsiy, 20 dekabrya 2022, [w:] „АО «Uralplemstentr»” [14 декабря 2022 года состоялось совещание на тему «Об итогах работы отрасли животноводства за 9 месяцев 2022 года и задачи

на предстоящий период» с участием руководителей и специалистов сельскохозяйственных организаций, 20 декабря 2022, [w:] „АО «Уралплемцентр»”, <https://uralplem.ru/novosti/> (dostęp: 12.12.2023).

21 dekabrya 2022 godasostoyalas' press-konfrentsiya «Ob itogakh raboty belorusskikh studencheskikh otryadov, 21 dekabrya 2022, [w:] „Proizvodstvenno-izdatel'skoye respublikanskoye unitarnoye predpriyatiye «Dom pressy»” [21 декабря 2022 года состоялась пресс-конференция «Об итогах работы белорусских студенческих отрядов в 2022 году и планах на 2023 год», 21 декабря 2022, [w:] „Производственно-издательское республиканское унитарное предприятие «Дом прессы»”, <https://www.dompressy.by/> (dostęp: 12.12.2023).

Boychuk V.M., Boychuk M.V., 2021, *Prykladnyy aspekt vnutrishn'oyi formy slova u zistavnykh doslidzhennyakh (na materialii imennykiv-desubstantyviv ukrayins'koyi ta anhliys'koyi movy)*, „Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya”, 52, t. 1, s. 12–15 [Бойчук В.М., Бойчук М.В., 2021, *Прикладний аспект внутрішньої форми слова у зіставних дослідженнях (на матеріалі іменників-десубстантивів української та англійської мови)*, „Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія” 52, т. 1, с. 12–15].

Brzostowska-Tereszkiewicz T., 2010, *Od sjużetu do plotu (I z powrotem)*, „Przegląd Rუსystyczny” 2 (130), s. 5–20.

Chlebda W., 2001, *Frazematyka*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 335–342.

Chlebda W., 2020, *Reprodukowalność, reprodukcja, reprodukt*, [w:] *Frazeologia a reprodukowalność w teorii i w praktyce komunikacyjnej. Problemy – metody analizy – opis*, red. W. Chlebda, J. Tarsa, Białystok, s. 27–50.

Daszkiewicz J., 1966, *Prasa polska na Ukrainie Radzieckiej. Zarys historyczno-bibliograficzny*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 5, nr 2, s. 84–137.

Dobrzhans'kyu O.V., Staryk V.P., 2008, *Bazhayemo do Ukrayiny: zmahannya za ukrayins'ku derzhavnist' na Bukovyni u spohadakh ochevydtsiv (1914–1921 rr.)*, Odesa [Добржанський О.В., Старик В.П., 2008, *Бажемо до України: змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.)*, Odesa].

Dworecki I.H. (red.), 1949, *Słownik rosyjsko-polski*, Warszawa.

Dzięgiel E. (red.), 2016a, *Prasa polskojęzyczna w początkach sowietyzacji Ukrainy. Wybór źródeł*, <https://prasapolukr.ijp.pan.pl/> (dostęp: 26.07.2023).

Dzięgiel E. i in., 2016, *Polskojęzyczna prasa na Ukrainie sowieckiej w latach 1918–1939. Przegląd tytułów i treści*, Kraków.

Dzięgiel E., 2001, *Polska gwara wsi Zielonej na Podolu na tle innych gwar południowokresowych. Fleksja imienna i werbalna*, Kraków.

Dzięgiel E., 2003, *Polszczyzna na Ukrainie. Sytuacja językowa w wybranych wsiach chłopskich i szlacheckich*, Warszawa.

Dzięgiel E., 2007, *Problem bilingwizmu w opisie kontaktów językowych polsko-ukraińskich*, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych. Seria 11. Językoznawstwo. Prace na XIV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Ochrydzie 2008*, red. Z. Rudnik-Karwatowa, Warszawa, s. 25–33.

Dzięgiel E., 2016b, *Przymiotnik czerwony w polskojęzycznej prasie wydawanej na Ukrainie sowieckiej w latach 20. i 30. XX wieku*, „Acta Baltico-Slavica 40: Pogranicze bałtycko-słowiańskie w aspekcie leksykalnym i leksykograficznym”, s. 206–231.

- Dzięgiel E., 2016c, *Zmienne losy przymiotników sowiecki i radziecki w polskojęzycznej prasie wydawanej na Ukrainie sowieckiej w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku*, „Język Polski” XCVI, s. 108–118.
- Dzięgiel E., 2017, *Polityka w zwierniadle języka – stalinizacja prasy polskojęzycznej wydawanej na Ukrainie sowieckiej na przełomie lat 20. i 30. XX wieku*, [w:] *Sociokultúrne aspekty v slovanských jazykoch. Zborník príspevkov z 3. medzinárodnej vedeckej konferencie v cykle Slovanské jazyky v sociolingvisticom ponímaní Komisie pre sociolingvistiku pri Medzinárodnom komitáte slavistov, konanej 5.–6.9.2016 v Banskej Bystrici*, red. V. Patráš, Banská Bystrica, s. 51–62.
- Dzięgiel E., 2020, *Dwujęzyczność polsko-ukraińska w Strzelczyskach na Ukrainie (na przykładzie młodzieży i najstarszego pokolenia)*, „Sociolingwistyka” 34, s. 245–260.
- Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/> (dostęp: 13.12.2023).
- Epik H., 1958, *Persha vesna*, [w:] *Tvory*, red. V.M. Omel’chenko, Kyiv [Епик Г., 1958, *Перша весна*, [в:] *Твори*, упор. В.М. Омельченко, Київ].
- Graczykowska T., 2015a, *O języku propagandy politycznej w prasie polskojęzycznej wydawanej w ZSRR w okresie międzywojennym (na materiale moskiewskiej „Trybuny Radzieckiej” i prasy na Białorusi Radzieckiej)*, [w:] *Oblicza utopii, obłudy i zakłamania 3*, red. W. Łysiak, Poznań, s. 27–33.
- Graczykowska T., 2015b, *Odzwierciedlenie postępu technicznego w „Trybunie Radzieckiej” (1927–1938): na materiale rzeczownika*, „Slavia Orientalis” 4, s. 823–840.
- Graczykowska T., 2016a, *Dom dziecięcy, bieg barjerowy, kulturalno-bytowe obsługiwanie, czyli o frazematyce w polskojęzycznej prasie radzieckiej (na materiale „Trybuny Radzieckiej” z lat 1927–1938)*, „Acta Neophilologica” XVIII, nr 2, s. 57–70.
- Graczykowska T., 2016b, *Uwagi o sowietyzmach w polszczyźnie etnicznej i radzieckiej w dwudziestoleciu międzywojennym (na materiale Encyklopedycznego słownika wyrazów obcych. Pochodzenie wyrazów, wymowa, objaśnienia pojęć, skróty, przysłowia, cytaty Trzaski, Everta, Michalskiego i moskiewskiej „Trybuny Radzieckiej” z lat 1927–1938)*, „Acta Baltico-Slavica 40: Pogranicze bałtycko-słowiańskie w aspekcie leksykalnym i leksykograficznym”, s. 232–262.
- Graczykowska T., 2018, *Słownictwo „Trybuny Radzieckiej” wydawanej w Moskwie w latach 1927–1938*, Bydgoszcz.
- Graczykowska T., 2019, *Uwagi o typach sowietyzmów w prasie polskiej wydawanej w Rosji Radzieckiej w okresie międzywojennym (na przykładzie „Trybuny Radzieckiej”)*, „Prace Językoznawcze” XXI, nr 1, s. 35–49.
- Graczykowska T., 2021, *Radzieckie ideologemy w prasie polskojęzycznej w ZSRR w okresie międzywojennym (na wybranych przykładach z „Trybuny Radzieckiej”)*, „Slavia Orientalis” LXX, z. 1, s. 155–165.
- Grek-Pabisowa I. i in. (red.), 2017, *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*, Warszawa.
- Grupa-Dolińska M., 2019, *Frazeologiczne kalki, półkalki i hybrydy w mowie dwujęzycznej społeczności staroobrzędowców mieszkających w Polsce*, „LingVaria” 14 (27), s. 249–258, <https://doi.org/10.12797/LV.14.2019.27.16>.
- Holota L., Buket Y. (red.), 2011, *Bez movy – nemaє natsiyi*, Kyiv [Голота Л., Букет Є. (упоряд.), 2011, *Без мови – немає нації*, Київ].
- Joachimiaak-Prażanowska J., 2011, *Leksykalne zapożyczenia rosyjskie w „Tygodniku Ilustrowanym” z lat 1926–1930*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 18 (1), s. 107–127, <https://doi.org/10.14746/pspsj.2011.18.1.7>.

- Joachimiak-Prażanowska J., 2015, *O zapożyczeniach leksykalnych z języka rosyjskiego w polszczyźnie międzywojennej: na materiale Tygodnika Ilustrowanego*, „Acta Neophilologica” 17/2, s. 11–23.
- Karaś H., 1996, *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów (na podstawie prasy warszawskiej z lat 1795–1918)*, Warszawa.
- Karaś H., 2008, *Z dziejów kontaktów językowych polsko-rosyjskich. Rusycyzmy w języku polskim*, [w:] *Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich*, red. S. Dubisz, I. Stapor, Pułtusk, s. 297–349.
- Kołodziejka T., 2010, *Kalki językowe w ukraińskich gwarach nadszańskich*, „Linguistica Copernicana” 2 (4), s. 287–269.
- Korpus tekstów polskich z lat 1830–1918*, http://korpus19.nlp.ipipan.waw.pl/query_corpus/ (dostęp: 11.12.2023).
- Kostecka-Sadowa A., 2015, *Rzeczownikowe zapożyczenia wschodniosłowiańskie w gwarach polskich*, Kraków.
- Kostecka-Sadowa A., 2016a, *Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w gwarach wielkopolskich*, [w:] *Język w regionie, region w języku 1*, red. B. Osowski i in., Poznań s. 23–40.
- Kostecka-Sadowa A., 2016b, *Zasięgi leksykalne zapożyczeń wschodniosłowiańskich w gwarach polskich*, [w:] *Gwary Dziś 8*, red. J. Sierociuk, Poznań, s. 35–56.
- Kostecka-Sadowa A., 2017, *Zapożyczenia leksykalne w języku przesiedleńców z Trembowli i Wierzbowic na Podolu*, „Prace Językoznawcze” XIX/4, s. 79–92.
- Kramar'ov S.M., 2013, *Produktywnist' ta yakist' zerna pshenytsi m'yakoyiozymoyi zalezhno vid mineral'noho zhyvlennya v umovakh livoberezhnoho Lisostepu Ukrayiny*, „Kormy i kormovyrobnytstvo. Mizhvidomchyy tematychnyy zbirnyk”, 76, s. 171–177 [Крамарьов С.М., 2013, Продуктивність та якість зерна пшениці м'якої озимої залежно від мінерального живлення в умовах лівобережного Лісостепу України, „Корми і кормовиробництво. Міжвідомчий тематичний науковий збірник”, 76, с. 171–177].
- Lazarovych M.V., 2013, *Istoriya Ukrayiny*, Kyiv [Лазарович М.В., 2013, *Історія України*, Київ], <https://subj.ukr-lit.com/> (dostęp: 8.08.2023).
- Lesiv M., 1965, *Vzayemozv'yazky mizh ukrayins'kymy ta pol's'kymy hovoramy*, „Ukrayins'kyu kalendar”, s. 277–279 [Лесів М., 1965, *Взаємозв'язки між українськими та польськими говорами*, „Український календар”, с. 277–279].
- Lokhov A.S., Miskevich I.V., 2019, *Modelirovaniyepovedeniya razlityo nefti v zonakh prilivnoy osushki morey zapadnogo sektorarossiyskoy Arktiki*, „Problemy regional'noy ekologii”, 1, s. 56–64 [Лохов А.С., Мискевич И.В., 2019, *Моделирование поведения разлитой нефти в зонах приливной осушки морей западного сектора российской Арктики*, „Проблемы региональной экологии”, 1, с. 56–64], <https://doi.org/10.24411/1728-323X-2019-11056>.
- Łesiów M., 1989, *Wzajemne oddziaływanie polsko-ukraińskie w średniowieczu*, [w:] *Między Wschodem a Zachodem*, cz. 1: *Kultura umysłowa*, red. J. Kłoczowski, Warszawa, s. 41–52.
- Łesiów M., 2003, *Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego*, [w:] *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniem językowymi*, red. D. Buczko, M. Łesiów, Lublin, s. 11–23.
- Makarowa O., 2015, *Polacy i język polski na Żytomierszczyźnie*, „Slavia Orientalis” LXIV, nr 2, s. 375–390.

- Marszałek M., 2022, *Z radzieckiej kuchni północnokresowej. Unifikujące oddziaływanie języka rosyjskiego na polską, litewską i białoruską frazematykę kulinarną*, „Poradnik Językowy” 9, s. 48–61, <https://doi.org/10.33896/PorJ.2022.9.3>.
- Mędeńska J., Marszałek M., 2020a, „Łbem muru nie przebijesz”. *Na tropach frazematyki północnokresowej końca XX wieku*, „Acta Baltico-Slavica” 44, s. 1–25.
- Mędeńska J., Marszałek M., 2020b, Jak z gęsia woda. *Północnokresowe porównania frazematyczne w opisie sformalizowanym*, „Slavia Orientalis” 69, s. 913–931.
- Myśliński J., 1972, *Prasa w języku polskim na Białorusi Radzieckiej 1921–1941. (Charakterystyka bibliograficzna i przegląd zawartości)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 11, nr 1, s. 97–116.
- Pis'movnik*, „Spravochno-informatsionny portal «Gramota.ru»” [Письмовик, Справочно-информационный портал «Грамота.ру»], <https://gramota.ru/biblioteka/spravochniki/pismovnik/k-dnyu-znaniy-ili-ko-dnyu-znaniy> (dostęp: 13.12.2023).
- Rak M., 2010, *Zapożyczenia we frazeologii polszczyzny Lwowa na materiale „Słownika” Z. Kurzowej*, [w:] *Dialektolohichni studiyi 9: Zapozychennya ta interferentsiya*, red. P. Hrytsenko, N. Khobzey, L'viv, s. 105–112 [Діалектологічні студії 9: Запозичення та інтерференція, ред. П. Гриценко, Н. Хобзей, Львів].
- Rusova N.Y., 2004, *Terminologicheskyy slovar'-tezaurus po lyteraturovedenyuu*, Moskva [Русова Н.Ю., 2004, *Терминологический словарь-тезаурус по литературоведению*, Москва], <https://rus-literaturologiya.slovaronline.com/> (dostęp: 12.12.2023).
- Sicińska K., 2020, *O statusie i nazewnictwie odmian języka polskiego na dawnych Kresach Wschodnich*, „Prace Filologiczne” LXXV, cz. 2, s. 237–262.
- Sicińska K., 2021, *Archaiczność polszczyzny południowokresowej. Zagadnienia teoretyczno-metodologiczne*, „Gwary Dziś” 14, s. 59–70.
- Skorwid S., 2021, *Kalki semantyczne, strukturalne i kolokacyjne z języka rosyjskiego w gwaraach polskich na terenie Rosji*, „Gwary Dziś” 14, s. 199–208, <https://doi.org/10.14746/gd.2021.14.17>.
- Slovar' parashutnykh terminov*, „ASK «Aeroklassika»” [Словарь парашютных терминов, „АСК «Аэроклассика»”], <https://vatulino.ru/library/32> (dostęp: 13.12.2023).
- Staszewski S., 1985, *Półkalki, kalki, zapożyczenia i hybrydy we frazeologii*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. II, red. M. Basaj, D. Rytel, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, s. 215–218.
- Stypuła R., Kovaleva G. (red.), 1974, *Nastol'nyy pol'sko-russkiy slovar'*, Warszawa.
- Ślisz A., 1968, *Prasa polska w Rosji w dobie wojny i rewolucji (1915–1919)*, Warszawa.
- Terc A., 1963, *Lubimow*, tłum. J. Łobodowski, Paryż.
- Tiupa W.I., 2021, *W drodze do narratologii historycznej*, „Przestrzenie Teorii” 35, s. 367–392, <https://doi.org/10.14746/pt.2021.35.18>.
- Umińska-Tytoń E., 2011, *Polszczyzna dziewiętnastowiecznych salonów*, Łódź.
- Walczak B., 1999, *Zapożyczenia leksykalne (formalnosemantyczne) czy kalki? O pewnym typie zapożyczeń w kontaktach języków blisko spokrewnionych*, [w:] *Słowotwórstwo, semantyka i składnia języków słowiańskich*, t. 1., red. M. Blicharski, H. Fontański, Katowice, s. 124–133.
- Walczak B., 2000, *Zapożyczenia leksykalne: teoria i metodologia badań*, [w:] *Słowotwórstwo, semantyka i składnia języków słowiańskich*, t. 2, red. M. Blicharski, H. Fontański, Katowice, s. 73–80.

- Walczak B., 2006, *Z teorii i metodologii badań nad zapożyczeniami leksykalnymi (zapożyczenia i przeniknięcia)*, [w:] *Wokół polszczyzny dawnej i współczesnej*, red. B. Nowowiejski, Białystok, s. 425–434.
- Walczak B., 2010, *Swoistość zapożyczeń z języków blisko spokrewnionych (na przykładzie zapożyczeń czeskich i wschodniosłowiańskich w języku polskim)*, „Linguistica Copernicana” 2 (4), s. 189–199.
- Więzienie w Tobolsku (opowiadanie zbiega) (ciąg dalszy)*, [b.a.], 1868, „Tygodnik Lwowski” 8, s. 150–153.
- Yefremova T.F., *Tolkovnyy onlayn-slovar' russkogo yazyka Yefremovoy T.F.* [Ефремова Т.Ф., *Толковый онлайн-словарь русского языка Ефремовой Т.Ф.*], <https://lexicography.online/explanatory/efremova/> (dostęp: 13.12.2023).
- Yurkovs'kyu M., Nazaruk V. (red.), 2003, *Ukrayins'ko-pol's'kyu, pol's'ko-ukrayins'kyu slovnyk, Kyuyiv* [Юрковський М., Назарук В. (уклад.), *Українсько-польський, польсько-український словник*, Київ].

Examples of phrasemes in the Polish language Soviet press (based on “Głos Radziecki” 1939)

Abstract

The paper presents examples of phrasemes, taken from a Soviet newspaper “Głos Radziecki” from 1939. The author analysed phrasemes which are loanwords from the Ukrainian or Russian languages. For the comparative analysis the author used the dictionary of the Polish, Ukrainian and Russian languages and also phraseological or historical dictionaries. The article presents specific qualities of Polish language in USSR. Some of the borrowings had structural or semantic character, moreover they were an adaptation or a literal translation of a foreign phrase, but sometimes there were also contaminations of several elements. Most of them were characteristic only of the Soviet Polish language presented in the local Soviet press.

